

УНИВЕРСАЛЕН ПЕРИОДИЧЕН ПРЕГЛЕД

**Представяне на 50-та сесия на Работна група за универсален
периодичен на Съвета по правата на човека**

**Април 2025 г.
Женева, Швейцария**

**Подаден от:
АСОЦИАЦИЯ ОБЩЕСТВО И ЦЕННОСТИ
бул. "Владимир Вазов", бл. 169, София 1517, България**

**www.sva.bg
sva@sva.bg**

Увод

1. Следният доклад е съвместно подаден от следните български неправителствени граждански организации с нестопанска цел:

а. АСОЦИАЦИЯ ОБЩЕСТВО И ЦЕННОСТИ е гражданско сдружение, отстояващо активна позиция за гарантиране достойнството и свободата на личността, брака и семейството.

б. АЛКТУАЛНИ МЛАДЕЖИ е фондация с нестопанска цел, посветена на овластяването на младите хора чрез предоставяне на възможности за развитие на техните таланти в образованието, спорта и музиката, като същевременно насърчава личното израстване, отговорност, социална ангажираност, изграждане на характер и самочувствие.

в. НАЦИОНАЛНА АСОЦИАЦИЯ „ПОХОД ЗА СЕМЕЙСТВОТО“ е гражданско сдружение, което защитава брака като съюз между мъж и жена, популяризира християнските и общочовешки консервативни семейни ценности и се застъпва за правата на родителите и децата.

г. БЪЛГАРСКА ХРИСТИЯНСКА МЕДИЦИНСКА АСОЦИАЦИЯ е организация с нестопанска цел, обединяваща християни, работещи в областта на медицината, с цел прилагане на християнските ценности в здравеопазването.

д. АДВОКАТИ ЕВРОПА е посветена на насърчаването на справедливостта, човешките права, религиозната свобода, помирението, върховенството на закона, борбата срещу корупцията и защитата на семейните ценности чрез мобилизиране на международна мрежа от адвокати в Европа.

е. ИНСТИТУТЪТ ЗА ПРИНЦИПИ НА ПРАВОТО е създаден през 1994 г. с цел насърчаване на адвокати и други професионалисти да насърчават върховенството на закона и етичните стандарти в Република България.

ж. СДРУЖЕНИЕ ИЗБОР ЗА ЖИВОТ е посветено на обучението на обществеността относно ценността на човешкия живот от зачатие до естествената смърт и оказване на помощ и подкрепа на уязвимите индивиди.

з. ФОНДАЦИЯ ПЪЛНОЦЕНЕН ЖИВОТ има за цел да подкрепя всеки човек в изграждането на личен морал и да съдейства за установяване на добър обществен ред, основан на християнските ценности и нравствени принципи, чрез тяхното опознаване и усвояване на индивидуално и социално ниво.

и. СДРУЖЕНИЕ НОВО НАЧАЛО е организация с нестопанска цел, посветена на насърчаване на природосъобразен и здравословен начин на живот.

й. СДРУЖЕНИЕ НОВ ЖИВОТ е неправителствена организация в гр. Варна, която предоставя подкрепа на хора в неравностойно положение, включително жертви на насилие, тийнейджъри и младежи със зависимости.

2. Настоящият доклад показва необходимостта от промените в чл. 11 (2) от Закона за предучилищното и училищното образование в България за признаване и защита на правата на родителите, като първостепенно отговорни за образованието на децата си, и за спазване на задълженията на България за правата на човека съгласно международното право. Докладът показва и необходимостта от предложените промени за защита на децата в детските градини и училища от информация с идеологически характер.

(а) Промени в Закона за предучилищното и училищното образование

Промени

3. През август 2024 г. българският парламент прие изменение на чл. 11(2) от Закона за предучилищното и училищното образование, като се добавя алинея 3, както следва:

Чл. 11 (2) В системата на предучилищното и училищното образование се забраняват действия, свързани с:

1. Налагането на идеологически и/или религиозни доктрини
2. Извършване на политическа и партийна дейност
3. Провеждане на пропаганда, популяризиране или насърчаване по какъвто и да е начин, пряко или косвено, на идеи и възгледи, свързани с нетрадиционна сексуална ориентация и/или определяне на полова идентичност, различна от биологичната¹.

3. Освен това допълнителните разпоредби бяха изменени с допълнителна точка 16, както следва:

Точка 16 „Нетрадиционна сексуална ориентация“ е различна от общоприетото и залегнало в българската правна традиция понятие за емоционално, романтично, сексуално или чувствено привличане между лица от противоположния пол.“²

Цел на промените

4. Целта на горепосочените изменения е да се защитят по-добре родителските права, като се гарантира, че системата на общественото образование няма да се превърне в платформа за популяризиране на определена идеология, особено когато тя засяга въпроси на религията и морала. Приетите промени са необходими и за по-добра защита на здравето и благосъстоянието на децата, като не се допуска ранната им сексуализация.

5. Според Конституцията на Република България родителите имат основна роля и отговорност за отглеждането и възпитанието на децата си³. Чл. 47 (1) от Конституцията на Република България гласи, че „Отглеждането и възпитанието на децата до навършване на пълнолетие е право и задължение на родителите и се подпомага от държавата“⁴.

6. Освен това измененията привеждат България в съответствие с нейните задължения по международното право. Във Всеобщата декларация за правата на човека се посочва, че родителите имат предварително право да решават какъв вид образование да получават техните деца⁵. Двата Международни пакта за граждански и политически права (МПГПП) и за икономически, социални и културни права (МПСКП) налагат на държавите - страни по Конвенцията, задължението да зачитат свободата на родителите да осигуряват религиозно и морално образование на децата си в съответствие със собствените си убеждения⁶.

7. Това беше потвърдено в Програмата за действие на Международната конференция и развитие от 1994 г., в която, наред с другото, се очертава ангажиментът на държавите - членки на ООН, в областта на репродуктивното здраве⁷. В Програмата за действие на Международната конференция по проблемите на раждаемостта се подчертава необходимостта от сексуално образование за подрастващите. Макар да не уточнява съдържанието на това образование, тя подчертава, че такова образование трябва да зачита правата, задълженията и отговорностите на родителите⁸, да започва в рамките на семейната единица⁹, да зачита културните ценности и религиозните вярвания¹⁰. Той също така заяви, че изпълнението на програмата от Кайро е суверенно право на всяка страна и не създава нови права на човека¹¹.

¹ Pre-school and School Education Act, art. 11(2) <<https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136641509>>

² Additional provisions to the Pre-school and School Education Act, art. 16 <<https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136641509>>

³ Constitution of the Republic of Bulgaria (1991), art 47(1) <<https://www.parliament.bg/en/const>>

⁴ ICCPR, art 18(4), ICESCR, art 13(3).

⁵ Universal Declaration on Human Rights, Art. 26(3).

⁶ ICCPR, art 18(4), ICESCR, art 13(3).

⁷ Program of Action of the International Conference on Population and Development (1994) <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf>.

⁸ Ibid, para 73(d).

⁹ Ibid, para 7.37.

¹⁰ Ibid, para 7.45, 7.47, 73(a), 73(e). See also pg 11.

¹¹ Ibid, pg 11.

8. В България сексуалното образование е част от здравното образование и може да се провежда на всеки етап от предучилищната и училищната подготовка, не само от учители, но и от представители на институции, неправителствени организации и граждани¹².

9. Загриженост за родителите поражда начинът, по който полът, полова идентичност и сексуална ориентация са включени в редица учебни помагала и наръчници за ученици от първи до дванадесети клас, издавани в България. Съдържанието на тези материали в българските училища далеч надхвърля представянето на физиологични факти и реалности, свързани с репродукцията и репродуктивното здраве. Училищните материали включват теми като сексуална ориентация, пол и полова идентичност, които в голяма степен се основават не на научни факти, а на идеология. Популяризирането на подобна идеология, която попада в категорията на доктрините и светогледа и засяга религията и морала, нарушава основното право на родителите да избират образованието, което получават децата им. Този проблем накарва над 25 родителски и граждански организации и близо 7000 граждани да подкрепят петиция срещу сексуализацията на децата чрез въвеждането на Системното сексуално образование (ССО) в детските градини и училищата в България¹³.

10. Наръчникът по гражданско образование „Да си европеец е яко“¹⁴, съфинансиран от ЕС например, се използва в българските училища, въпреки че насърчава определен възглед за сексуалността. Той съдържа следното:

"Насърчавайте ги да включат възможно най-много аспекти. Дайте пример със себе си, като адаптирате примера според вашата идентичност.... "Аз съм жена, майка, хетеросексуална...", "Накарайте учениците по двойки ... да споделят история от миналото си, в която е било особено болезнено да бъдат свързани с един или повече аспекти на тяхната идентичност", "Аспекти на идентичността: пол, сексуална ориентация и физически характеристики"¹⁵.

11. Друг пример: Педагогическият инструментариум за подпомагане на борбата с половите стереотипи в началното училище за начални учители и ученици на възраст 6-7 години инструктира учителите да се запитат дали „трябва да има играчки за момчета и играчки за момичета“¹⁶. Наръчникът също инструктира учителите по време на упражненията да „избягват да възлагат на децата стереотипни роли на пола, които могат да допринесат за интернализацията на „женска“ или „мъжка“ идентичност“¹⁷. Освен това, инструментариумът насърчава учителите да искат от обучаемите да споделят наблюдения дали „някои момчета харесват да се гримират“¹⁸.

12. В инструментариума „Walk the Global Walk“, който учителите следва да използват в часовете по гражданско образование в учебните програми на средното училище¹⁹, съфинансиран от Европейския съюз,²⁰ от учениците се очаква да си представят, че се срещат с непознати, а сред информацията, която трябва да включат в представянето си, са техниите пол и джандър:

"Кой съм аз? Помолете учениците да си представят, че са непознати и да се представят един на друг. Поканете ги, преди да започнат да мислят какво е интересно и важно да знаят за някой друг, когато го срещнете за първи път... Например: [...], пол, [...], джандър".²¹

¹² Regulated in Regulation 13 of 21.09.2016.

¹³ Citizens in Action Bulgaria <<https://civilactionbg.com/не-желая-да-образовате-сексуално-деца/>>.

¹⁴ Handbook on Citizenship "Being European is Cool" <https://www.clubngo.org/articles/new/младите-хора-бъдещето-на-европа-2>

¹⁵ Ibid, p 44-45 and p 53.

¹⁶ European Commission, Learn to Change, PPMI, Directorate-General for Mobility and Transport, Janečková, H., Santos Tambo, M., et al., 'Pedagogical toolkit to help combat gender stereotypes in primary school: How to open up endless opportunities in the professional world to children: an example from the transport sector' (2021) pg 20 <<https://op.europa.eu/bg/publication-detail/-/publication/e534f832-3085-11ec-bd8e-01aa75ed71a1/language-bg>>.

¹⁷ Ibid, pg 25.

¹⁸ Ibid, pg 44.

¹⁹ Walk the Global Walk 'About' <<https://walktheglobalwalk.eu/bg/about>>.

²⁰ Capital of Bulgaria Municipality 'Mobilizing young Europeans in support of the Sustainable Development Goals (Walk the Global Walk)' <https://www.sofia.bg/pr-eu-2014-2020/-/asset_publisher/Q5Flpy9r00E6/content/mobilizirane-na-mladi-evropejci-v-podkrepa-na-celite-na-ustojcivoto-razvitiie-walk-the-global-walk>.

²¹ Walk the Global Walk pg 18 <<https://kopiето.com/walk-walk-the-global-walk-informatsionen-i-resursen-paket-za-uchiteli>>.

Липса на доказателства за ефективността на системното сексуално образование (ССО)

13. Успеваемостта на ССО е плачевна. Сто от най-задълбочените съвременни изследвания на всеобхватното сексуално образование в световен мащаб показват, че системното сексуално образование в училищата се е оказало неефективна и неуспешна стратегия за здравето на подрастващите. То е причина за голям брой негативни последици, изразяващи се в: намалена употреба на презервативи, повишена сексуална активност, увеличен брой партньори, бременност, болести, предавани по полов път, и др²². Липсата на положителни доказателства за базираното в училище ССО беше потвърдена от последните задълбочени прегледи на изследванията²³.

14. В доклад на Фонда на ООН за населението относно ССО и „насилието, основано на пола“, се признава липсата на доказателства за ефективността на ССО по отношение на извършването или преживяването на насилие, както и на рисковите и защитните фактори за такова насилие²⁴.

15. През 2022 г. Отделът за политика в областта на правата на гражданите и конституционните въпроси на Европейския парламент възложи проучване по искане на Комитета по правата на жените и равенството между половете, за да проучи значението на ССО²⁵. В проучването се признава, че „има ограничени доказателства за ефективността на сексуалното образование за намаляване на случаите на човешкия имунодефицитен вирус (ХИВ) и болестите, предавани по полов път (ППБ)“²⁶.

16. В Международното техническо ръководство за сексуално образование на ЮНЕСКО, посветено на сексуалното образование, проверяващите от агенцията на ООН установиха, че по-малко от 50 процента от изследваните учебни програми за сексуално образование са постигнали желаните резултати - забавено започване на полов живот, повече вяност във взаимоотношенията и повишена употреба на презервативи и контрацептиви. В ръководството също така се признава, че няма доказателства, че сексуалното образование, основано на учебни програми, предпазва децата от полово предавани болести²⁷.

(b) Препоръки към страните, които да отправят към българската делегация

17. С оглед на гореизложеното организациите предлагат да бъдат отправени следните препоръки на България:

а. Да продължи да зачита правото на родителите съгласно международното право да отглеждат и възпитават децата си в съответствие с техните морални и религиозни убеждения, включително по отношение на сексуалността.

б. Осигуряване на ефективно прилагане на изменения член 11, параграф 2 от Закона за предучилищното и училищното образование, за да се зачита правото на родителите, гарантираното от международното право, да отглеждат и възпитават децата си в съответствие с техните морални и религиозни убеждения;

в. Да се обмисли възможността за определяне на наказателни мерки при нарушаване на приетите изменения в чл. 11, ал. 2 от Закона за предучилищното и училищното образование, за да се гарантира ефективното им прилагане.

²² https://institute-research.com/CSEReport/Global%20CSE%20Report--US%26non-US_Combined_4-1-19.pdf

²³ See for example: Weed SE. Sex Education Programs for Schools Still in Question: A Commentary on Meta-Analysis. Am J Prev Med. 2012;42(3):313-315; Marseille E, et al. (2018) Effectiveness of school-based teen pregnancy prevention programs in the USA: a systematic review and meta-analysis, Prevention Science, 19(4):468-489; Juras R, Tanner-Smith E, Kelsey M, Lipsey M, Layzer J. Adolescent Pregnancy Prevention: Meta-Analysis of Federally Funded Program Evaluations, American Journal of Public Health. 2019;09(4), e1-e8.

²⁴ UNFPA 'Comprehensive Sexuality Education as a Strategy for Gender-based Violence Perpetration' (2021) p iv. <<https://www.aidsdatahub.org/sites/default/files/resource/unfpa-comprehensive-sexuality-education-strategy-gbv-prevention-2021.pdf>>.

²⁵ European Parliament Study 'Comprehensive Sexuality Education: why is it important?' Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies (February 2022) <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/719998/IPOL_STU\(2022\)719998_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/719998/IPOL_STU(2022)719998_EN.pdf)>.

²⁶ Ibid.

²⁷ UN International Technical Guidelines on Sexuality Education, 2018, in particular pgs 127-128 <<http://unesdoc.unesco.org/images/0026/002607/260770e.pdf>>.